

REDACTIE RENUS
Geregracht 50
2311 PB LEIDEN

PORT BETAALD
LEIDEN

DRUKWERK

RENUS

Mededelingen van de AWN

AWN - afdeling Rijnstreek
GEREGRACHT 50
2311 PB LEIDEN.

1999 - NUMMER 1
• Uitnodiging ALV '99
• Notulen ALV '98
• Alg. Jaarverslag
• Arch. Jaarverslag

Renus is een uitgave van de afdeling Rijnstreek van de Archeologische Werkge-
meenschap voor Nederland (A.W.N.) en verschijnt tenminste tweemaal per jaar.
Oplage 200 stuks. Redactie: P.J.M. de Baar.

Redactieadres: Geregracht 50, 2311 PB Leiden (werkruimte Rijnstreek).

Gegevens uit *Renus* mogen worden overgenomen, mits met voldoende bronver-
melding, en er een kopie van het artikel, waarin gegevens uit *Renus* werden
verwerkt, aan de redactie wordt gestuurd.

+++++

Vondstmeldingen

Als u iets gevonden heeft, waarvan u denkt dat het van belang kan zijn, of als u
weet dat anderen vondsten hebben gedaan, belt u dan a.u.b. met een van de
volgende mensen:

Dick van der Kooij, Welterdreef 93, 2253 LJ Voorschoten, tel. 071-5764072

Leo den Hollander, Coornhertstraat 55, 2332 AP Leiden, tel. 071-5312172

Suus Sprey, Burg. Visserpark 14, 2405 GR Alphen a/d Rijn, tel. 0172-494986

Ook houden wij ons aanbevolen voor melding van plaatsen waar graafwerk-
zaamheden plaats (gaan) vinden. Help mee het bodemarchief te redden: een kleine
vondst kan het begin van iets belangrijks zijn!

Meehelpen met de opgravingen?

Heeft u belangstelling om actief deel te nemen aan het veldwerk, dan kunt u in de
veldwerk-agenda zien welke projecten in uitvoering zijn of binnenkort zullen
komen. Voor de preciese gegevens over plaats en tijd kunt u de bovenstaande
telefoonnummers bellen. Met nadruk wordt erop gewezen, dat ervaring absoluut
niet vereist is.

Restaureren, tekenen en vondstverwerking

Deze werkzaamheden vinden plaats in onze werkruimte, Geregracht 50 te Leiden,
elke maandag (behoudens als er een lezing is), woensdag en donderdag vanaf
20.00 uur.

Opgave nieuwe leden

Nieuwe leden kunnen zich aanmelden bij de Ledenadministratie van de A.W.N.,
Postbus 714, 3170 AA Poortugaal. Het gewone lidmaatschap kost f 70,- per jaar.
Leden ontvangen zesmaal per jaar het tijdschrift *Westerheem*. Nieuwe leden
worden persoonlijk uitgenodigd voor een eerste kennismaking met de afdeling.

Aan de leden

Het is al enige tijd geleden, dat deze rubriek met regelmaat placht te verschijnen.
Getracht zal worden deze traditie weer te hervatten en deze plaats te benutten om
de meer recente gebeurtenissen op enigszins journalistieke toon zonder door-
wrochte archeologische conclusies neer te pennen. Ook is dit de plaats om de
anekdotische kant van veldwerk, werkavonden en andere afdelingsactiviteiten eens
een wijdere verspreiding te geven. Schroom niet om zelf een voorval op een
kattebelletje te zetten ter opname op deze plek; wellicht stimuleert het niet-actieve
leden op onderzoek te gaan naar deze vreemde, serieuze, gezellige of soms
ploeterende club.

Behoudens wat andere klussen heeft het opgravingswerk het afgelopen jaar
helemaal in het teken gestaan van het veldwerk op De Hoorn in Alphen. Wij
begonnen er op een ware winterdag in april met een sneeuwlaag op het veld en pal
voor het kerstreces sleurde de kraan bij wijze van slotakte de keetwagen eer
sledevarend dan rijdend door de bagger het terrein af. Hoewel het hectische
verkeer over de Hoorn en een lawaaiige schrootfirma aldaar je goed bij de les
hielden, was dit toch eindelijk weer eens een opgraving in de natuur. Wij zagen de
bomen in het groen komen en de blaren vallen, van tijd tot tijd een fazant voorbij
komen, andere leuke vogeltjes, en een nest hazen spelen achter op het veld. Een
zwaluwechtpaar heeft zelfs twee nesten jongen grootgebracht onder het dak van
onze keet. Maar de natuur had ook zijn barre kanten: mooie, zonnige weken waren
schaars en met name naar het einde van het jaar begon onze vrijetijdsbesteding
lichtjes de bizarre trekken van een werkkamp te vertonen. Moeizaam soppend met
grote klontlaarzen je verplaatsen, voortdurend slepen met de pomp om de zaken
boven water in zicht te houden: enige vetleren medailles zijn er toen wel verdiend!
Maar het ploeteren is beloond; de laatst benodigde gegevens zijn binnengehaald.

Dit is een goed moment om onze sponsors in de schijnwerpers te zetten. Gelijk in
1996 te Bodegraven mochten wij hier over een forse keet van de firma *Van den
Berg Infrastructures BV* uit Zwammerdam beschikken, en wel gedurende 8
maanden, bovendien gratis gebracht en gehaald. Dat het een aanzienlijke
besparing op de begroting betekende, zal duidelijk zijn. Er kon daardoor meer
onderzoek verricht worden en zonder een goed onderdak is zo'n uitgebreid en
langlopend project ondenkbaar. Aan de andere kant was dit werk een "heavy duty"
test voor de motorpomp, die wij een paar jaar geleden uit sponsorgeld hebben
kunnen aanschaffen. Hij heeft dit voortreffelijk en zonder eenmaal haperen door-
staan; daarnaast bleek het een handzaam en geëmancipeerd apparaat - ook voor
de damesleden was het werkbaar. Lopende de werkzaamheden zijn nog enige
nuttige aanpassingen/toevoegingen voor de pomp aangeschaft.

In dit nieuwe jaar zijn er intussen alweer wat manuren op de Hoorn doorgebracht: de aannemer is begonnen met de aanleg van het bedrijvenpark en op verzoek van de gemeente Alphen a/d Rijn volgt de AWN deze werkzaamheden. Het tracé van de Romeinse limesweg is uiteraard één motief, eventuele aanvullingen op het Swanendriftonderzoek een ander. Dat bleek: uit een paar sporen (resten van de tuinaanleg?) in het straattracé kwamen weer enige kratten aardewerk. Dit weiland is onuitputtelijk.

Een ander klusje uit de lijst van dit jaar is inmiddels ook gepasseerd. Te Voorschoten is op het Kerkplein, direct voor de toren van de dorpskerk, een proefputje gegraven, ouderwets met de hand en 2.50 m. diep. Volgens ROB-gegevens uit 1960 is binnen de kerk vroegmiddeleeuws aardewerk gevonden. Tot nu toe is dat nergens elders in Voorschoten-Centrum opgedoken. En hier, dichterbij kan haast niet, lijkt het ook niet te zitten. Voorzover in vuile staat bekeken, gaat de datering als gewoonlijk niet verder terug dan de 11de-12de eeuw. Wel stuitten wij - zoals ook binnen de kerk gevonden- op tufsteenblokken: fundering of uitbraak?

Op de werkavonden/dagen kunnen de leden die vondsten wassen, voorlopig putten uit de ruime voorraad opgegraven bij Swanendrift en Huys Leeuwen. Hoofdzakelijk 17de-18de en 14de-15de eeuws materiaal. Gemengde vondstgroepen met de gebruikelijke categorieën erin, maar vooral veel aardewerk in vaak grote scherven. Dit wordt als aangenaam ervaren, zeker na het hiervoor gewassen complex uit de Cathrijnestraat, waarin wel erg veel en uniform bot voorkwam. Qua uitwerking is onlangs de determinatie van het laat-middeleeuwse aardewerk uit het Cathrijnestraat-complex voltooid; het latere aardewerk en de andere vondstcategorieën staan nog op de lat. Langzamerhand wordt overgeschakeld op uitsplitsing en determinatie van het Swanendriftmateriaal, waarbij op korte termijn ook weer mogelijkheden ontstaan voor het geliefde puzzel- en plakwerk. Aan de andere kant is men begonnen met het determineren van het (al uitgesplitste) aardewerk van de opgraving Alphen-Julianastraat 48 (1996). Vondstnummers, waarin zowel Romeinse, middeleeuwse als laatmiddeleeuwse scherven voorkomen. Gescheiden, maar vaak ook door elkaar, wat bij sommige baksels lastig, maar spannend determineren is.

Sinds de jaarwisseling zijn de werkzaamheden op de dinsdag weer opgestart. Een paar maal hebben wij in het Provinciaal Bodemdepot verder gewerkt aan de uitsplitsing van Julianastraat 48. Daarnaast is veel tijd besteed aan administratie en tekenwerk (inkten) van het De Hoornproject en eerdere opgravingen. Een bezoek aan de ROB in Amersfoort, waar o.a. een aantal specialisten bezocht moest worden, is voorbereid. Dit betreft uitwerking, zoals de determinatie van houtmonsters (opgravingen in Bodegraven!) en het zeven van grondmonsters, maar ook conservering van vondsten. Meestal komen wij met minder belading terug, dan wij gegaan zijn: van de vaak omvangrijke monsters blijft weinig over. Maar ditmaal was op de terugreis de (grote) auto tot de nok volgeladen, omdat allerlei vondstgroepen van Alphen-Couvee uit 1989, die nog bij specialisten

berustten, gerepatriëerd moesten worden met het oog op plaatsing in het Provinciaal Bodemdepot. Misschien is het aardig, in een volgend Renuis-nummer een verslagje te geven van zo'n ROB-dag. Dat illustreert dan tegelijk hoeveel aspecten er aan een opgraving tegenwoordig zitten, die speciale aandacht vergen, uiteraard ieder ook weer met een eigen administratie. Bij wijze van voorbeeld: de "veld"-administratie (dus nog zonder enige uitwerking) van De Hoorn vult al een volledige ordner.

Door het binnenkomen van de aanzienlijke hoeveelheid vondsten van De Hoorn, terwijl eerder het AWN-vondstmateriaal, dat op de Leidse Stadswerf berustte, naar de Geregracht was gehaald, begon het duidelijk te worden, dat een ruimtegebrek ging ontstaan.

Hiertoe werd in de eerste maanden van dit jaar een begin gemaakt met de inventarisatie van de dozen van het complex Alphen-Couvee (1989) voor overdracht aan het Provinciaal Bodemdepot. Later is een totaaloverzicht gemaakt van aanwezige vondstgroepen en groepjes, en leek het een ruimtebesparend idee combinatie(bodemarchief)dozen te maken van verschillende kleine vondstgroepjes. Tenslotte is besloten naast het Couvee-complex, waarover in Westerheem gepubliceerd is, ook een aantal andere vondstcomplexen, waaraan voorlopig niet gewerkt zal worden, in het Bodemdepot onder te brengen. Dit bracht op een maandagavond een groot aantal leden bijeen op de Geregracht en met vereende krachten zijn van de lagere verdiepingen al deze (soms zware) dozen omhoog getransporteerd en op de bovenste vloer opgestapeld. De volgende dag is deze voorraad door een groepje leden naar buiten gesjouwd een provinciale vrachtwagen in. In Alphen is het geheel uitgeladen en dezelfde volhardende leden hebben er voor gezorgd dat halverwege de middag alle dozen in volgorde op hun nieuwe plek stonden. Van rugklachten is gelukkig niets vernomen, maar het adagium: "archeologie is sjouwen" was weer eens ten volle bewaarheid.

Aan het einde van deze rubriek een blik in de toekomst: het te verwachten veldwerk. Dit kan variëren van een korte verkenning tot een meerdaagse opgraving. Heeft U belangstelling om mee te werken of andere vragen, aarzel niet om contact op te nemen met een van de adressen op de binnenzijde van het omslag. Ook suggesties voor aanvullingen op de lijst wachten wij gaarne in: waken over het bodemarchief is misschien wel de voornaamste taak van AWN-leden (ook de niet zo actieven!). Kortheidshalve volgen slechts de plaatsnamen: Alphen a/d Rijn, Bodegraven, Boskoop, Hazerswoude, Noordwijk, Leiderdorp en Voorschoten. Van onze professionele "collega's" staat onderzoek in Oegstgeest, Rijnsburg en Valkenburg op de rol. Welke instelling wat gaat doen is in het huidige bestel vaak lang onduidelijk. De archeoloog van Leiden verwacht op korte termijn enige gevallen van archeologische begeleiding van werkzaamheden. Een van deze projecten betreft de verbouwing van de voormalige Universiteitsbibliotheek op het Rapenburg inclusief tuinaanleg daarachter in het terrein van het Faliede Bagijn hof.

Voor de afdeling ligt hier een echt stuk geschiedenis: in 1974/75 heeft de Rijnstreek op deze locatie een van haar allereerste opgravingen gedaan (zie: *Westerheem* 32, 1983, p. 254).

Dick van der Kooij

UITNODIGING VOOR HET BIJWONEN VAN DE ALGEMENE LEDENVERGADERING VAN DE AWN-AFDELING RIJNSTREEK, maandag 10 mei 1998.

Gemeentearchief Leiden, ingang Boisotkade 2A, **aanvang 19.30 uur**

Agenda

1. Opening
2. Ingekomen/uitgegane stukken
3. Notulen van de Algemene Ledenvergadering van 11 mei 1998 (zie elders in deze *Renus*)
4. Jaarverslag (zie elders in deze *Renus*)
5. Verslag van de kascontrolecommissie
6. Financiën (jaarrekening 1998 en begroting 1999 circuleren door de zaal)
7. Bestuurssamenstelling.
Het bestuur kent dit jaar geen wisselingen.
8. Wat verder ter tafel komt
9. Rondvraag
10. Sluiting

Na afloop zal een koffiepauze worden ingelast, waarna om 20.30 Menno Dijkstra (UvA) een lezing zal houden over de vroegmiddeleeuwse vondsten van het Abdijterrein te Rijnsburg, waar tussen 1949 en 1966 opgravingen zijn verricht. Deze opgravingen vormen een onderdeel van zijn onderzoek naar de vroege middeleeuwen in Zuid-Holland (zie ook lezingen-convocaat).

Notulen van de Algemene Ledenvergadering van de AWN-Afdeling Rijnstreek, gehouden op maandag 11 mei 1998.

Aanwezig: 15 leden en 5 bestuursleden.

1. De voorzitter opent de vergadering om 20.20 uur.
2. Ingekomen/uitgegane stukken
Aangaande het Brittenburg-onderzoek door dhr. Oud is een uitvoerige correspondentie gevoerd. Over het Romeinse muurwerk dat volgens zijn theorie de reden vormde voor het afwijken van de geplande kanaalroute bij de

aanleg in 1571/72 (het 'Mallegat') is in het originele bestek bij het Hoogheemraadschap niets teruggevonden. We houden contact.

3. Notulen van de ALV van 12 mei 1997
4. Punt 7. Fred Wassink heeft het niet zo gezegd als verwoord in de notulen. De verwerkingskosten bedragen 7 procent. Dick van der Kooij merkt op dat de toezegging in de verbouwingskosten bij het verhuizen naar de Geregracht niet van de gemeente en de provincie kwam, maar van de gemeente en Utopa. Punt 9. Fred Wassink deelt mee dat de te bezichtigen donjon niet in Den Briel maar in Heenvliet ligt. Ook dat jaar is deze weer te bezichtigen, en wel op Tweede Pinksterdag en de week erna. Onder dankzegging aan Eric van der Kuijl worden de notulen goedgekeurd.
5. Jaarverslag van de secretaris
Menno Dijkstra meldt dat de ledenafname niet zo dramatisch is als het lijkt. Dit ligt voornamelijk in het verschil tussen aantallen leden op de lijst van de ledenadministratie en de ledenlijst van de afdeling zelf. Dick van der Kooij geeft aan dat de titel van de lezing van Laura Kooistra verkeerd vermeld is. Het betrof niet *Borderland Farming*, maar ecologisch onderzoek te Dordrecht.
6. Verslag van de kascontrolecommissie
De kascommissie, bestaande uit de heren P. de Baar en H. Hardenberg, deelt mee dat er niets bezwaarlijks is gevonden. De boeken worden akkoord bevonden, onder dankzegging aan Leo den Hollander. De vergadering verleent het bestuur daarop décharge.
Benoeming nieuwe kascontrolecommissie; dhr. P. de Baar is reglementair afgetreden. De nieuwe kascommissie zal naast dhr. H. Hardenberg derhalve bestaan uit dhr. B. van den Berg.
7. Financieel verslag 1997/1998 door de penningmeester
8. De penningmeester legt uit wat de cijfers betekenen. De winst- en verliesrekening wordt na vragen uit de zaal nader toegelicht. De kadercursus werd gevolgd door Dick van der Kooij en Suus Sprey. De electro/waterkosten waren verkeerd ingeschat, waardoor onze afdeling te weinig heeft betaald. Dit jaar zullen de kosten daardoor wat hoger uitvallen.
9. Begroting 1998/1999
Op de begroting voor 1998 wordt de volgende toelichting gegeven: Ten eerste zal er iets meer aan lezingen uitgegeven gaan worden (duurdere attenties, reiskosten gastsprekers). De boekenbonnen worden verhoogd van Fl. 75,- naar Fl. 100,-. Ten tweede zijn er weinig opgravingen verricht, dus de kosten van het veldwerk zijn gering. Ten derde kan de afschrijving mogelijk gedekt worden uit nog te werven fondsen. Fred Wassink merkt op dat het met de uitgaven niet zo door kan blijven gaan omdat ingeteerd wordt op reserves. Daar moet wat voor terugkomen. Dit wordt beaamd vanuit het bestuur.
10. Bestuurssamenstelling
Dit jaar zijn zowel de bestuursposten van voorzitter en secretaris vrijgekomen. De voorzitter bedankt de vertrekkende secretaris Eric van der Kuijl, die zich

destijds zelf voor deze functie heeft aangemeld. Gedurende deze periode heeft Eric zijn taken goed vervuld, ondanks zijn drukke werkzaamheden buiten de AWN (een baan in Dordrecht en zijn eigen bedrijfje). Na de overhandiging van een kado onder applaus, licht de secretaris zijn besluit om zijn functie neer te leggen verder toe; ondanks dat hij het met plezier heeft gedaan, vormde het secretariaat naast zijn overige werkzaamheden een te grote last om nog naar behoren te kunnen vervullen.

Het bestuur heeft dhr. Menno Dijkstra bereid gevonden de taak van secretaris over te nemen. Voor diegenen in de zaal die hem nog niet kennen deelt Menno mede dat hij is begonnen in de archeologie op de opgraving Dever in 1985 en al gauw lid werd van de AWN. Inmiddels is hij werkzaam als beroepsarcheoloog, momenteel als promovendus bij het Frisia-project (IPP). Hij hoopt de afdeling met zijn taak als secretaris van dienst te kunnen zijn. Omdat zijn woonplaats Amsterdam is moet er wel rekening mee worden gehouden dat hij niet elke week op de Geregracht kan verschijnen, doch hij zal proberen zo regelmatig mogelijk langs te komen.

De voorzitter stelt voor dhr. Menno Dijkstra te benoemen tot secretaris. Het voorstel wordt met applaus aangenomen.

De beweegredenen voor de voorzitter, dhr. Ernst Sprietsma, om zijn functie vacant te stellen zijn het te grote tijdsbeslag dat het voorzitterschap legde op zijn overige bezigheden en zijn gezin. Daarnaast was Ernst de afgelopen jaren niet in staat om actief deel te nemen aan de opgravingen van de afdeling, wat de band met de verenigingsactiviteiten naar zijn gevoel niet ten goede kwam. De voorzitter signaleert bij zijn afscheid het probleem dat de afdeling maar een klein kader tot zijn beschikking heeft, waardoor deze leden maximaal worden belast. Uitval van deze leden brengt het gevaar met zich mee dat de verenigingsactiviteiten stilvallen. In de toekomst zal hierin verandering moeten komen.

De voorzitter stelt voor dhr. Dé Steures te benoemen tot voorzitter. Met applaus wordt het voorstel begroet. Bij deze gelegenheid krijgt Dé een eigentijdse, uit de moderne keuken stammende, voorzittershamer, waarmee aan de ene kant kan worden geklopt en aan de andere kant knopen kunnen worden doorgehakt.

De nieuwe voorzitter bedankt Ernst voor bewezen diensten, maar kan hem niets overhandigen aangezien hij het kado thuis heeft laten liggen. Ter introductie deelt de voorzitter de zaal mede dat hij afkomstig is uit de hoek van de Klassieke archeologie, en vooral een 'potjes en pannetjes'-archeoloog is. Na een proefschrift over een grafveld in Sicilië en een hoofdstuk over het aardewerk van het grafveld van Satricum is hij momenteel bezig met het vierde-eeuwse grafveld van Nijmegen. Voor onze afdeling zal hij proberen een actief voorzitter te zijn, en iets te doen aan het kleine kader door de leden meer bij de vereniging te betrekken. Daarnaast zal iets gedaan moeten worden aan het langzame interen op het eigen vermogen.

11. Wat verder ter tafel komt

12. Er zijn geen toevoegingen aan de agenda.

13. Rondvraag

Suus Sprey vraagt aan Eric van der Kuijl of men voor de bestudering van het inheems-Romeins aardewerk nog een beroep op hem kan blijven doen, hetgeen door Eric positief wordt beantwoord. Zijn afscheid betekent niet dat hij niets meer voor de afdeling zal doen; zo blijft hij nog actief als redactielid van de Renus. Ze vraagt tevens of er nog een tegenbezoek wordt georganiseerd voor de mensen uit Dordrecht. Dit zal zeker doorgaan en wordt in de eerstvolgende bestuursvergadering besproken.

14. Sluiting

De voorzitter sluit de vergadering om 21.00 uur. Na de pauze zal mw. Carol van Driel-Murray een lezing houden over "Een spookrijder op de A67", de 'verdrongen' Romeinse cavalerie-officier uit de Peel (Helenaveen). Ter afsluiting werd geborrelt in 't Keizertje.

Eric van der Kuijl/Menno Dijkstra

Jaarverslag AWN-Afdeling Rijnstreek 1998-1999

Bestuur

Het bestuur kreeg na de algemene ledenvergadering de volgende samenstelling:

Dé Steures	-	voorzitter/coördinator lezingen
Menno Dijkstra	-	secretaris
Leo den Hollander	-	penningmeester
Gijsbert Jansen	-	lid

Dit jaar heeft het bestuur 7 maal vergaderd, met uitzondering van de ALV zoals altijd in de werkruimte aan de Geregracht. Afgelopen jaar stond in het teken van het stroomlijnen van de uitwerking van onze opgravingen. Dit werd vooral noodzakelijk om op een efficiënte wijze een *Westerheem*-jubileumnummer te verzorgen, waarin het 25-jarig bestaan van onze afdeling kan worden gevierd. Een feestje houdt men dus nog even tegoed! Voor de auteurs van dit jubileumnummer is inmiddels een drietal vergaderingen georganiseerd, waarin de stand van zaken besproken kan worden.

Daarnaast zijn op 15 februari 161 vondstdozen van opgravingen waar we voorlopig toch niet aan toekomen afgestoten naar het provinciaal bodemdepot. Daardoor is in onze werkruimte voldoende plaats gemaakt voor de uitwerking in het kader van het jubileumnummer. Naast de helpende hand van een tiental leden wil het bestuur Bob van den Berg en Frits Kleinhuis speciaal voor hun inzet bedanken.

Leden

Het officiële ledental van de afdeling Rijnstreek bedroeg op 1 januari 133, een toename met één t.o.v. vorig jaar. Daarnaast staan op de adressenlijst van onze afdeling, na een opschoningsbeurt, nog 10 sympatisanten en 28 niet-personen, zoals instanties en AWN-organen.

Werkavonden of -dagen

Terugblikkend op een jaar van uitwerkingsbezigheden moet de conclusie zijn, dat er toch weer veel werk verzet is. Dit jaar is gewerkt aan de determinatie en registratie van de opgravingen Leiden '93, Lammermarkt-Parmentier, Bodegraven '96, Oudbodegraafseweg en Leiden '94, Koenesteeg (De eerste put, het AWN-deel van de opgraving). Dit laatste complex was voor een groot deel al door ons bewerkt op de Gemeentewerf Leiden, waarvandaan het nu moest verhuizen wegens vertrek van de afdeling archeologie naar een andere ruimte, op de Garenmarkt. Ook (delen van) Leiden '94, Vestestraat en Cathrijnestraat kwamen naar de Geregracht. Na beëindiging van het werk aan Parmentier werd overgegaan tot uitsplitsing van Leiden '94, Cathrijnestraat. De grootste vondstcomponent van dit complex, het vele bot, werd verder onderverdeeld naar "type" en vervolgens naar categorie geteld. Door deze bewerking wordt de samenstelling van de uitgegraven kuilinhouden globaal gedefinieerd en hopelijk de arbeid van de specialist bevorderd. Immers, het blijft voorlopig nog een intrigerend raadsel welke industriële activiteit -ongetwijfeld een onderdeel van de Leidse lakenindustrie- hieraan ten grondslag ligt. Ons aandeel in het botwerk voltooid zijnde, werden 16 volle dozen overgedragen aan het Provinciaal Bodemdepot. Met de determinatie van het aardewerk werd een begin gemaakt. Tussen de bedrijven door is door de veldwerkcoördinatoren begonnen met de uitwerking van de Romeinse beschoeiingen van Alphen-Julianastraat 48.

Onze uitwerkingsbezigheden zijn ook ruimtelijk goed gespreid, want dit jaar werd een begin gemaakt met uitsplitsing en registratie van Alphen '96, Julianastraat 48 op het Provinciaal Depot te Alphen. Na extern voor ons gewassen te zijn, was dit vondstcomplex daar te drogen gezet. Uitsplitsing nu direct ter plaatse spaart veel extra werk, doordat per categorie alles in aparte dozen gaat, die zonodig zonder omweg langs de Geregracht naar betreffende specialisten gebracht kunnen worden. Een niet alledaagse vondstgroep bijv. heeft de werkplaats van een smid(?) in een van de laat-middeleeuwse huizen opgeleverd: zakken vol slakken.

Minder opvallend voor regelmatige bezoekers van de werkavonden, maar archeologisch gezien extreem belangrijk, is het vele tekenwerk dat geklaard moet worden. In toenemende mate is het nodig vondsten in tekening vast te leggen. Al jaren neemt Leo den Hollander complete aardewerkvormen mee om die in tekening toe te voegen aan de aardewerktopologie. De conserveringstoestand van het te Bodegraven (Oudbodegraafseweg) gevonden, bewerkte hout maakte het noodzakelijk snel tot tekenen over te gaan. Titia Kiers heeft zich hiermee belast in beide afgelopen verslagjaren. Al de grote stukken, waaronder twee fragmenten van

een *pilum murale*, en het merendeel van de ca. 50 tentharingen zijn inmiddels in potloodversie gereed. Ook een aardige collectie trippen uit één beerput van de Cathrijnestraat zijn voor conservering door haar getekend.

In de entree-ruimte, waar de spoelbakken staan, was het in het voorjaar opvallend rustig. Nadat in het begin van het jaar de laatste zakken botjes van de Cathrijnestraat gewassen waren, trad een ongewone situatie in: de voorraad vuile vondsten was schoon op. Lang mocht dit niet duren, want na een eerste periode met slechts magere hoeveelheden vondsten, begon de opgraving te Alphen gigazakken galore aan te leveren. Het verstandig wegstouwen van deze hoeveelheden bleek haast een taak op zich. De hoeveelheid opbergkrachten moest fors uitgebreid worden.

Conservering

De laatste jaren is er door de goede zorgen van Aleid Muller langzamerhand een bescheiden traditie van leerconservering opgebouwd. Daardoor zijn thans vanaf de projecten uit 1993/94 vrijwel alle leervondsten behandeld. Het voornemen bestaat nog wat verder in de tijd terug te werken, de hoeveelheden per opgraving waren nooit zo groot, dus dit is te overzien. Voor een goede behandeling van enkele grotere stukken hebben we onvoldoende middelen. Hetzelfde geldt voor behandeling van onze houtvondsten. Door de houtspecialiste Pauline van Rijn is ons aangeraden het hout uit Bodegraven een documentair conserverende behandeling te geven, zodat het in natura voor vergelijking beschikbaar blijft. Het vorige jaar is een mogelijkheid tot subsidieverwerving uitgeprobeerd, maar zonder resultaat. De kwaliteit van het hout staat eindeloos uitstel echter niet toe.

Voor een deel van onze conserveringszorgen kunnen wij gelukkig nog steeds terugvallen op een paar archeologische instellingen, maar de toekomstverwachting in dezen is niet gunstig. Dit jaar konden wij in Amsterdam dat deel van de Romeinse tentharingen ophalen, die voor conservering door vriesdrogen geselecteerd waren. Pauline van Rijn heeft die mogelijkheid geschapen; wij zijn daar dankbaar voor.

Met de restauratieafdelingen van de ROB bestaat een doorlopend goede relatie: metaalvondsten van Alphen Julianastraat 48 kwamen o.m. gereinigd terug. Een groep aardewerkvondsten uit Lisse '96, LAB-terrein, werd totaal gerestaureerd. De trippen uit de Cathrijnestraat gingen ROB-waarts.

Om de vaardigheden van de huidige generatie AWN-leden bij te spijkeren, werd Siet van der Meulen bereid gevonden een aantal lessen aardewerkrestauratie te geven. Vanwege het constante veldwerk moest dat voorlopig uitgesteld worden.

Lezingen

In het afgelopen seizoen zijn de volgende lezingen gehouden:

1998

- Maandag 9 november: Harry van Enckevort (Gem. Nijmegen) - Het platteland in de Romeinse tijd in Zuid-Nederland.

- Dinsdag 1 december: Corien Bakker (Gem. Den Haag) - De Romeinse mijlpalen van Wateringse Veld.

1999

- Maandag 15 maart: Prof. dr. J.K. Haalebos (Kath. Univ. Nijmegen) - De grachten gevonden, nu het castellum nog (Alphen aan den Rijn)
- Dinsdag 20 april: Maarten Dolmans en Jos van der Weerden (Gem. Leiden) - De Stevenshof: hoe nieuwer hoe ouder.
- Maandag 10 mei: Menno Dijkstra (Univ. Amsterdam) - Terug naar Rijnsburg: vroege middeleeuwen op het abdij-terrein.

De organisatie van de lezingen was ook ditmaal in handen van Dé Steures. Zoals gewoonlijk was de plaats van de lezingen het Gemeentearchief Leiden, waar Piet de Baar (actief lid èn werkzaam bij het Archief) zijn rol als gastheer weer uitstekend vervulde. De lezing over de nieuwste ontdekkingen te Alphen werd voor deze gelegenheid gehouden in de gemeente Alphen aan den Rijn zelf, in een zaal van Hotel Toor, met maar liefst 65 belangstellenden.

Renus

Ook dit jaar is de Renus maar tweemaal verschenen, met daartussendoor nog een convocaat. De redactie bleef ongewijzigd, en bestaat uit Piet de Baar, Gijsbert Jansen en Eric van der Kuijl.

Net als vorig jaar doen we hierbij nogmaals een beroep op onze leden voor het aanleveren van stukjes. Dit hoeven heus geen lange verhalen te zijn. De redactie stelt uw copy zeer op prijs!

Publicaties

Over publiciteit hadden wij dit jaar niet te klagen; het onderzoek te Alphen aan de Hoorn scoorde ca. zes krantenartikelen en een bericht in het tijdschrift Scarabee. Wegens de open, onbewaakte ligging van de opgraving hebben wij bewust een voorzichtig voorlichtingsbeleid gevoerd. Ons werk in het middeleeuwse Bodegraven, achter de pastorie, was goed voor twee artikelen met grote foto's.

Het afgelopen seizoen zijn drie publicaties verschenen over opgravingactiviteiten van onze afdeling:

- Dijkstra, M.F.P. 1998: Archeologische bewoningssporen aan 't Vierkant te Lisse. II: de post-middeleeuwse periode. In: *Dever Bulletin* 9, 40-49.
- Dijkstra, M. & S. Ostkamp 1998: Lisse: Buitenplaats Rosendaal. In: R.M. van Heeringen, Archeologische kroniek van Holland 1997. II Zuid-Holland, *Holland* 30, 390.
- Wassink, Fred 1999: De geschiedenis van Alphen aan de Rijn verder ontrafeld? In: *Westerheem* 48, 2-9.

De eerste betreft het tweede deel van een opgraving uit 1988, met de bespreking van een mogelijk eind 16de-eeuwse kelder en enige 18de-eeuwse afvalkuilen van een herberg. Het tweede vermeldt de vondst van o.m. een beerput in 1996 van

het voormalige buiten Rosendaal met materiaal uit de eerste helft van de 17de eeuw. Het laatste artikel behandelt de betekenis van een Romeinse houten waterleiding die in 1989/1996 is gevonden en de implicaties voor de fasering van het castellum Alphen.

Tentoonstellingen

Door de Afdeling Rijnstreek opgegraven vondsten prijken dit jaar op drie tentoonstellingen. In het bollenmuseum *De Zwarte Tulp* te Lisse was binnen een tentoonstelling over "Lisse 800 jaar" ruimte voor de resultaten van onze opgravingen '88 Vierkant en '96 LAB-terrein. De gemeente Voorhout vroeg om inrichting van een vitrine in de hal van het gemeentehuis met vondsten uit het onderzoek uit 1984 bij slot Teylingen. Met enige foto's van de opgraving en de uitwerking op de naastliggende wand werd de aandacht gevestigd op de activiteiten van de afdeling. In het Ambachts- en Baljuwhuis te Voorschoten organiseerde de Stichting Leefbaar Voorschoten een tentoonstelling met onderwerpen uit de geschiedenis van het dorp. Eén van die onderwerpen was onze opgraving in 1990/91 van het kasteel Roucoop. Binnen het kader van een excursie van de Familiestichting Poelgeest werden in de kerk van Koudekerk foto's en vondsten van het project '88 Klein Poelgeest getoond en toegelicht. Men moet concluderen, dat er dit jaar veel belangstelling was voor onze 'oude' onderzoeken.

Gebouw Geregracht

In dit verslagjaar vonden geen werkzaamheden van enige omvang aan het gebouw plaats. De depotkelder werd eindelijk van een adequate verlichting voorzien: drie TL-bakken zijn gemonteerd. Het jaarlijkse rapport van de Monumentenwacht toont een paar gebreken, waarin door ons voorzien moet worden. Bij ongewijzigde huisvesting is het onontkoombaar, dat hieraan het volgend jaar gewerkt moet worden.

Tegenbezoek afdeling Lek- en Merwestreek

Zaterdag 14 november '98 was het eindelijk zover: een twintigtal leden van de afdeling Lek- en Merwestreek bracht een tegenbezoek aan onze afdeling. Helaas was het, mede door het natte weer, niet mogelijk om een excursie naar een opgraving te organiseren. Een goed alternatief was de rondleiding die door ons lid Piet de Baar, werkzaam bij het Gemeentearchief Leiden, werd verzorgd. Daarbij kon tevens een kijkje worden genomen in de 'catacomben', waarin enkele bijzondere archiefstukken werden getoond. Na een lunch, aangeboden door ArcheoMedia, volgde een rondleiding door Leiden o.l.v. Eric van der Kuijl en een bezoek aan museum *De Lakenhal*. De rondleiding bleek ook voor de aanwezige leden uit de Rijnstreek zelf nog onbekende informatie te bevatten. De dag werd afgesloten met een borrel in onze werkruimte en een etentje in een Leids eetcafé. Jammergenoeg kon niet iedereen van het bestuur de gehele dag bij de excursie aanwezig zijn.

Subsidie

De provincie Zuid-Holland heeft voor het seizoen 98/99 een subsidie toegekend voor de lezingencyclus van fl. 1500,-. Ook voor het komende seizoen zal een subsidieverzoek worden ingediend.

Landelijke en regionale activiteiten

Onze afdeling trad dit jaar op als gastheer voor de jaarlijkse regio-vergadering, welke op 13 oktober 1998 plaatsvond. Een belangrijk punt daarin betrof ten eerste de gevolgen van de overdracht van taken van de ROB naar de Provincie. Een toelichting door Hans de Haan van de ROB maakte duidelijk dat voor de AWN bij de ROB feitelijk geen ingang meer is, en dat alle contacten voortaan via de Provincie lopen. Een tweede punt was de rol van de AWN in het Belvedere-project, oftewel het creëren van een draagvlak voor het behoud van cultuurhistorische waarden. Dit werd nader toegelicht vanuit het hoofdbestuur door Claudia Vandepoel.

Op 5 september nam een tweetal leden van onze afdeling deel aan de Pilotcursus I (landmeten en waterpassen), welke door de AWN was georganiseerd i.s.m. met de ROB. De jaarlijkse Afgevaardigden-dag, gehouden op 28 november, werd namens het Afdelingsbestuur bijgewoond door onze voorzitter. De overige bestuursleden waren helaas om uiteenlopende redenen verhinderd.

Menno Dijkstra/Dick van der Kooij

JAARVERSLAG ARCHEOLOGISCH VELDWERK 1998

1. Grootschalig onderzoek:

Alphen aan den Rijn - De Hoorn

Gedurende het grootste deel van het jaar heeft de afdeling Rijnstreek gegraven in een paar weilanden aan de Hoorn. Dit gebied is bestemd voor de uitbreiding van het bedrijventerrein; aan de zijde van de Hoorn wordt een waterpartij aangelegd. Door deze ontwikkelingen waren de archeologische resten in het terrein bedreigd. Het onderzoek is in feite een resultante van de opgravingen, die in 1987 bij de aanleg van de Leidse Schouw naast de voormalige kwekerij Lemkes (thans fa. Uljee) zijn uitgevoerd (zie *Westerheem* 41, 1992, p.158 e.v.). De vraag was toen, of de Romeinse sporen zich nog verder zouden uitstrekken. Daartoe is in 1994 een veldverkenning over het gehele nog te ontwikkelen gebied uitgevoerd. Dit leidde tot de conclusie, dat alles zwaar was afgekleid met uitzondering van het brede perceel tussen twee boerderijen. Informatie van de gebruiker leerde, dat dit perceel ontzien was wegens de aanwezigheid van puin van een reeds lang verdwenen

buitenplaats; booronderzoek bevestigde dit. In 1996 werd door de ROB op de meest westelijk gelegen landerijen naast de Leidse Schouw een aantal sleuven getrokken: de resultaten waren vrij magere: enige onduidelijke vlekken met Romeins materiaal.

Dit jaar kwam het overige gebied voor opgravingen beschikbaar. Het programma van onderzoek voorzag in de mogelijke aanwezigheid van sporen uit vier perioden: Romeins en Vroegmiddeleeuws op basis van de vondsten uit 1987, een Laatmiddeleeuws adellijk huis (het huis *Leeuwen*) en een 17de-18de eeuwse buitenplaats *Swanendrift* op grond van historische gegevens. Voor het onderzoek heeft de AWN subsidie van de gemeente Alphen en de provincie Zuid-Holland ontvangen; en materiële ondersteuning van de Fa. Van den Berg Infrastructuren te Zwammerdam.

Wat de opgraving in de eerste plaats aantoonde, wanneer men een zoekseuf door een -zo op het oog- ongerept groen weiland trekt, was de hoeveelheid graafwerk, die onze voorouders in de loop der eeuwen daar hebben verricht. Meerdere langs- en dwarsloten waren aangelegd en weer gedempt, en ook was er wel degelijk klei gewonnen voor de steenproductie. Geologisch gezien lag het gebied op de zandige oeverwal van de Oude Rijn, die aan de Noordzijde vrij stijl wegdook, maar Zuidwaarts heel geleidelijk afliep. Historisch belangrijk was het gegeven, dat dit brede kavel oorspronkelijk als twee percelen ontgonnen was.

In chronologische volgorde nu de resultaten. Voor de Romeinse- en vroegmiddeleeuwse periode zijn geen duidelijke sporen aangetoond. Enige 'strooivondsten' laten zien, dat wij hier voorbij de buitengrens zitten van de uitgebreide Romeinse activiteiten, die de AWN-opgraving in 1986 bij de Leidse Schouw heeft aangetroffen. Dit is een bevestiging van de ROB gegevens uit 1996. Een profiel over de totale perceellengte bevatte geheel aan de Zuidzijde in een kleilaag wat verspreid grind: misschien verspoeld van een nog zuidelijker gelegen Romeinse weg? Opmerkelijk is de aanwezigheid tussen een volledig 14de-15de eeuwse vulling van de gracht vóór het huis *Leeuwen* van enig Romeins te duiden materiaal.

Diverse historici wijzen deze omgeving aan als de locatie van het huis *Leeuwen*. In 1323 werd dit goed door Dirk van Leeuwen in leen opgedragen aan graaf Willem III. Een precieze plaatsbepaling ontbreekt in de historische bronnen. Zoals gezegd, bestond het kavel uit twee oorspronkelijke percelen. Op het oostelijke werd een fraai in vlijlagen uitgebouwde, forse fundering aangetroffen in 14de-15de eeuwse steen. De voet van deze fundering stond in een smalle gracht. Voor de fundering en in westelijke richting liep een strook van beschoeiingspalen. De gracht was gevuld met 14de-15de eeuws aardewerk en een dikke laag contemporain slooppuin. Hierbovenop lagen een 17de-18de eeuwse fundering en riool. De overige muren van het middeleeuwse gebouw bleken helaas minder diep gefundeerd en deels waarschijnlijk verdwenen. De voorlopige interpretatie van deze middeleeuwse sporen gaan in de richting van een stenen kamer.

Op het westelijke perceel werden vondsten gedaan van laatmiddeleeuws aardewerk. In de profielen werd later duidelijk, dat het hier om middeleeuwse afkleiingen ging. Niet onwaarschijnlijk lijkt de veronderstelling, dat op dit naastliggend perceel de baksteen voor huis *Leeuwen* gewonnen en gebakken is. In het vondstmateriaal bevinden zich ook misbaksels.

Een grote hoeveelheid muurresten en gebouwelementen, die zijn blootgelegd, moeten worden toegerekend aan één of meer gebouwen van de buitenplaats *Swanendrift*. Naast een drietal waterputten zijn twee kelders, twee beerkelders, een aantal gemetselde vloertjes en een groot aantal naar hot en her lopende riolen en/of goten tevoorschijn gekomen. Interpretatie van al deze gebouwsporen wordt op het eerste gezicht belemmerd door het vrijwel ontbreken van doorlopende gevelfunderingen. Zeker niet onmogelijk is, dat wij uiteindelijk uitkomen op meer dan één gebouw. De combinatie van een waterput, een gemetseld riooltje en de eventuele resten van een kelder bijv. lijken te wijzen op een functie als keuken in een hoek van het gebouw. Buiten het gebouw zijn fragmenten van klinkerbestrating bewaard gebleven.

Het meest monumentale element, dat bewaard gebleven was, betrof de keer/kademuren van de 17de- eeuwse voorgracht. Een houten steigertje heeft waarschijnlijk als spoelgelegenheid gefungeerd. Duidelijk bleek hier, dat het oorspronkelijk 17de-eeuwse gebouw in later tijd verbouwd was. De gracht werd gedempt, deels met vrij schoon zand waarin een opeenhoping van scherven van tuinvazen en geveldelen in IJsselsteen. Over deze vulling en door een in de muur gekapte bres liep een uit plavuizen en baksteen gebouwd riool. Twee dingen werden dus duidelijk: verandering van tuinmode en sanitair. Ook elders lijken de riolen een secundaire voorziening. Een ander deel ervan staat misschien in verband met tuinaanleg.

Voor de datering van de bouw van *Swanendrift* is de middenkavelsloot van belang. Delen van het gebouw waren hier zonder duidelijke voorzorgen overheen gefundeerd. Wist men niet meer van het bestaan? In de vulling van deze sloot bevond zich een grote hoeveelheid vroeg 17de-eeuws materiaal, waaronder aardig wat gedateerde Werra-schotels. Een datering van dit complex in 17a lijkt voorlopig houdbaar. Gebruikte steensoorten in de funderingen maken een bouwtijd rond het midden van de eeuw waarschijnlijk. Ook archiefgegevens wijzen wellicht daarop.

Een grote hoeveelheid vondstmateriaal is geborgen. Gesloten complexen vormen een substantieel deel: naast de al genoemde middeleeuwse en 17de-eeuwse gracht, een kuil uit 17a, de voorgracht (vnl. 17B?) met ook veel pijpen en glas, bevatten ook de beide beerputten veel kleinere vondstgroepen. In het algemeen lijken deze met *Swanendrift* geassocieerde groepen op een hoge welstand te wijzen.

De meeste bodemonsters zijn inmiddels uitgespoeld. Aangekomen als voedsel zijn: boekweit, kappertjes, rozemarijn, framboos en aardbei. In de middeleeuwse gracht hebben veel watervlooiën geleefd. Een laag buxus-snoeihout wijst op een formele tuinaanleg (gegevens: Wim Kuijper, IPL).

Swanendrift was één van de bijna vijftig kleine of grote buitenplaatsen, die rond Alphen als een lint langs beide zijden van de Oude Rijn lagen. Op basis van archeologische gegevens moet het gebouwd zijn rond 1650. Nader archiefonderzoek is hier nog nodig. Registraties van eigendomsoverdracht uit de 18e eeuw zijn bekend. Het buiten is toen in het bezit geweest van de families Van Leeuwen, Bosch en Van der Meersch. Een dezer akten geeft uitsluitel over de naam. Aan de buitenplaats was een leen verbonden: het recht tot zwanendrift op de Oude Rijn (gegevens F. de Wilde). In 1813 is het bezit openbaar verkocht en waarschijnlijk spoedig daarna gesloopt; een lot dat tal van landhuizen en kastelen in die periode heeft getroffen.

Tenslotte: in een periode van ca. 8 maanden, gemiddeld vier dagen per week is een oppervlakte van ongeveer 170 bij 85 meter in soms meer vlakken blootgelegd. Tal van funderingen zijn uitgeprepareerd en schoongepoetst, vele zakken vondsten gevuld etc. etc. Een welbested jaar.

2. Kleinere onderzoek en waarnemingen:

Alphen aan den Rijn - Centrum

Graafwerk voor bouwprojecten werd gevolgd o.m. op het Thorbeckeplein en de Prins Bernhardlaan. Evenzo de rioleringswerkzaamheden in de Julianalaan, voordat de Universiteit van Nijmegen dit overnam. Een en ander in nauw overleg met de projectarcheoloog van de gemeente, Ruurd Kok.

Bodegraven - Pastorieplein

In een bouwput werden funderingen van een laatmiddeleeuws (14de-15de eeuws) gebouw blootgegraven, grotendeels uitgevoerd in hergebruikte 12de eeuwse steen. Wellicht een kerkelijk gebouw.

Bodegraven - Wilhelminastraat 19

Het aanleggen van de bouwput van een kelder werd nagelopen met het oogmerk inzicht te verwerven in de Romeinse infrastructuur.

Katwijk - algemeen

Grootschalig graafwerk aan de industrieweg en de aanleg van een tunnel nabij de Molentuinweg zijn regelmatig nagekeken.

Katwijk - Zanderij

Dit jaar startte de aanleg van de infrastructuur voor de nieuwe woonwijk ter plaatse. Op verzoek van de provincie was de afdeling hier frequent actief. Materiaal uit de Romeinse tijd en vroege middeleeuwen is verzameld. Een klein fragment van een nederzettingssplattegrond werd getekend.

Katwijk aan Zee - Strand

Door de afdeling werd medewerking verleend aan het weerstandsonderzoek naar Romeinse muurresten, dat was georganiseerd door het AWN-lid dhr. S. Oud.

Lisse - Dever

Ten zuiden van Dever werden enige weilanden mechanisch diep omgegraven ter verandering in bollengrond. Geconstateerd is dat parallel aan de Deverlaan een grotendeels beschoeide sloot had gelopen. Datering van het erin gevonden aardewerk: 17de-18de eeuw.

Rijnsburg - Hofstraat

Gedurende het graven van een bouwput werden meerdere paalkuilen gesignaleerd. Helaas pas na het storten van een laagje schoon zand kon onderzoek gedaan worden. Twee paalkuilen werden met moeite getraceerd. Hun datering is later dan werd gehoopt, nl. 17de eeuws. Enige post-middeleeuwse stenen putten in een verderop gelegen deel van de put zijn bekeken door een lid van het genootschap Oud-Rijnsburg.

Rijnsburg - Flora-veiling

De werkzaamheden voor de grootschalige uitbreiding zijn enige dagen van nabij gevolgd.

Rijnwoude-Hazerswoude - Algemeen

Bouwactiviteiten en ander graafwerk in Hazerswoude-Dorp en Rijndijk kregen onze kritische aandacht.

Rijnwoude-Hazerswoude - Rijndijk 87

De bewoner meldde de vondst van een groot aantal bouwfragmenten, uitgevoerd in hardsteen. De vormgeving doet vermoeden, dat het oorspronkelijk bedoeld geweest kan zijn voor monumentale fontein- of grafarchitectuur.

Voorschoten - Schoolstraat 13

In de bouwput werden enige waarnemingen gedaan. Sporen en vondsten geven een bewoningsgeschiedenis lopend van de 12de tot de 19de eeuw.

Zoeterwoude-Rijndijk - Rijksweg 11, Ecostrook

Regelmatig worden de werkzaamheden, die soms zeer onverwachts plaatsvinden, nagelopen. Dat leverde verleden jaar in dit deel van het tracé een losse Romeinse kruikhals op en dit jaar in het Hazerswoudse gedeelte een kleine locatie, waar wat inheems-Romeins aardewerk verzameld kon worden.

Het ligt in het voornemen van de kleine onderzoekjes een meer uitgebreide versie met meer gegevens in de volgende *Renus* te plaatsen.

Dick van der Kooij

Schotel met slibversiering. Bodemvondst van de opgraving 'de Hoorn' Alphen aan den Rijn. Datering: 17^e eeuw. Tekening: Leo den Hollander.

